

**ПРИВАТНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
УНІВЕРСИТЕТ КОРОЛЯ ДАНИЛА**

РЕВУЦЬКА ІРИНА ЕМІЛІВНА

УДК 347.61.001.36(477+4-6ЄС)

**ПРАВОВІ ПІДСТАВИ СТВОРЕННЯ СІМ'Ї
ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ ТА КРАЇН-ЧЛЕНІВ ЄС:
ПОРІВНЯЛЬНО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА**

12.00.03 – цивільне право і цивільний процес;
сімейне право; міжнародне приватне право

**Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата
юридичних наук**

Івано-Франківськ – 2018

Дисертацією є рукопис

Робота виконана в Ужгородському національному університеті, Міністерство освіти і науки України

Науковий керівник

кандидат юридичних наук, доцент

Менджул Марія Василівна,

Ужгородський національний університет,
доцент кафедри цивільного права та процесу

Офіційні опоненти:

доктор юридичних наук, професор

Гринько Світлана Дмитрівна,

Хмельницький університет управління та права,
завідувач кафедри цивільного права та процесу;

кандидат юридичних наук, доцент

Сафончик Оксана Іванівна,

Національний університет «Одеська юридична академія»,
доцент кафедри цивільного права

Захист відбудеться «1» березня 2018 р. об 11 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 20.149.01 в Приватному вищому навчальному закладі Університеті Короля Данила за адресою: 76018, м. Івано-Франківськ, вул. Є. Коновальця, 35

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Приватного вищого навчального закладу Університету Короля Данила за адресою: 76018, м. Івано-Франківськ, вул. Є. Коновальця, 35

Автореферат розісланий «27» січня 2018 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

Р.В. Зварич

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Значення сім'ї в житті кожної людини, існуванні суспільства та держави важко переоцінити. Для людини сім'я є невичерпним джерелом любові, поваги та підтримки. Без сім'ї людина у переважній більшості випадків відчувається некомфортно, часто втрачаючи почуття безпеки. Саме в сім'ї закладаються такі важливі для існування людини в суспільстві речі як основи моральності, духовності та терпимості, і тому здорова, міцна сім'я є запорукою стабільності та процвітання будь-якої держави.

Будучи соціальною спільнотою, в усіх цивілізаціях сім'я є найважливішим елементом глобального розвитку. Забезпечуючи стабільність та розвиток суспільства, вона сприяє піднесенню самої держави. Саме тому ідеологія пріоритету сім'ї, її цінність для життя і розвитку людини, суспільства та держави закріплена в багатьох нормативних актах.

З побутової та правової точок зору розуміння про фактичне існування сім'ї і, відповідно, належність особи до сім'ї, можуть відрізнятись. Сімейне законодавство прямо або опосередковано визначає підстави створення сім'ї і саме їх наявність або відсутність дає змогу встановити факт існування сім'ї з позиції права.

Будучи таким, що значною мірою обумовлюється моральними та релігійними нормами, сталими традиціями у сфері сімейних відносин, правове регулювання сімейних відносин у різних країнах має власну специфіку. Водночас наразі визнаною тенденцією розвитку права на європейському континенті є процеси гармонізації національних законодавств країн-членів ЄС. І якщо на початкових етапах процеси гармонізації зачіпали в основному правові аспекти економічних відносин, то сьогодні стало зрозуміло, що вільне переміщення осіб, що є необхідною передумовою функціонування спільного ринку ЄС, неможливе без гарантування збереження сімейного статусу, визначеного відповідним національним законодавством, що зумовило необхідність гармонізації національних законодавств країн-членів ЄС у сфері сімейних відносин і порушення питання про створення європейського сімейного права.

Саме тому компаративні дослідження мають сьогодні особливе значення, оскільки дають можливість переосмислити та узагальнити існуючі підходи в правовому регулюванні сімейних відносин, проаналізувати правові визначення та поняття, запозичити існуючий у праві країн-членів ЄС позитивний досвід такого регулювання, а також наблизити національне законодавство до законодавства ЄС.

Різні аспекти, пов'язані з питанням правових підстав створення сім'ї, розглядаються у працях таких науковців у сфері цивільного та сімейного права, як: І.А. Бірюков, В.І. Борисова, С.Б. Булеца, В.А. Ватрас, Н.О. Давидова, Л.М. Дорошенко, В.С. Гопанчук, С.Д. Гринько, А.Б. Гриняк, А.С. Довгерт, І. В. Жилінкова, В.Ю. Євко, О.М. Калітенко, Л.В. Красицька, Б.К. Левківський, Л.В. Липець, Г.О. Лозова, М.В. Менджул, М.О Німак, Я.В. Новохатська, Л.А. Ольховик, К.П. Победоносцев, О.В. Розгон, З.В. Ромовська, О.І. Сафончик, Є.О. Харитонов, Д.І. Фолошня, С.І. Шимон, Ю.Ю. Черновалюк, О.О. Ульяненко, О.А. Явор та ін. Серед іноземних науковців дослідженню окремих підстав створення сім'ї, зокрема інституту шлюбу, аналізу справ, що виникають із сімейних правовідносин, присвятили свої праці Ендре

Ніжеловські, Тібор Пап, Р. Франк, Катаріна Боле Волкі, Ніна Детлофф, Вернер Гепхар, Степан Медер, Тімеа Барцо та інші.

Комплексні наукові дослідження, присвячені правовим підставам створення сім'ї, у юридичній науці в Україні сьогодні відсутні. Разом з тим правові підстави створення сім'ї є тими юридичними фактами, на підставі яких виникає сам комплекс усіх передбачених законодавством прав та обов'язків, що пов'язані з належністю особи до сім'ї. Крім того, вивчення цього питання в порівняльному аспекті надає можливість визначити напрями гармонізації та шляхи вдосконалення національного законодавства.

Враховуючи вищенаведене, слід визнати існування сьогодні потреби в теоретичному дослідженні правових підстав створення сім'ї, з'ясуванні поняття правових підстав створення сім'ї та особливостей визнання цих підстав такими законодавством України та країн-членів ЄС, що зумовлює актуальність обраної теми.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Обрана тема дисертаційного дослідження базується на вимогах Концепції Загальнодержавної програми адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу, затвердженої Законом України від 21 листопада 2002 року № 228-IV, Пріоритетних напрямів розвитку правової науки на 2016–2020 рр., затверджених Постановою Загальних Зборів Національної академії правових наук України від 3 березня 2016 р. Дисертаційне дослідження виконано відповідно до плану науково-дослідної роботи кафедри цивільного права та процесу Ужгородського національного університету на 2013-2018 роки. Тема дослідження є складовою частиною комплексної теми «Актуальні проблеми законодавства України в контексті розвитку європейського приватного права», номер державної реєстрації 0115U003901, що розробляється науковцями Ужгородського національного університету, одним із виконавців якої є дисертант.

Мета і задачі дослідження. Метою дисертаційної роботи є формування нових теоретичних положень щодо правових підстав створення сім'ї, напрацювання пропозицій, спрямованих на подальше вдосконалення національного законодавства у сфері регламентації сімейних відносин.

Для реалізації зазначеної мети автором були поставлені такі завдання:

- оцінити стан наукової розробки питання правових підстав створення сім'ї за законодавством України та країн-членів ЄС;
- визначити методологію дослідження правових підстав створення сім'ї за законодавством України та країн-членів ЄС;
- дослідити становлення та розвиток правового регулювання підстав створення сім'ї за законодавством України та країн-членів ЄС;
- охарактеризувати поняття сім'ї в законодавстві України та країн-членів ЄС;
- визначити поняття правових підстав створення сім'ї;
- охарактеризувати види правових підстав створення сім'ї та здійснити їх класифікацію;
- дослідити особливості шлюбу як підстави створення сім'ї за законодавством України та країн-членів ЄС;
- охарактеризувати зареєстроване партнерство як правову підставу створення сім'ї за законодавством країн-членів ЄС та визначити перспективи його запровадження в Україні;

– дослідити фактичні шлюбні відносини як правові підстави створення сім'ї за законодавством України та країн-членів ЄС;

– розробити пропозиції, спрямовані на подальше вдосконалення чинного законодавства у сфері регламентації правових підстав створення сім'ї.

Об'єкт дослідження – суспільні відносини, що виникають у процесі створення сім'ї.

Предмет дослідження – правові підстави створення сім'ї за законодавством України та країн-членів ЄС.

Методи дослідження. Методологічною основою дисертаційного дослідження стала сукупність філософських, загальнонаукових і спеціально-наукових методів наукового пізнання. Так, за допомогою діалектичного методу було охарактеризовано закономірності процесу розвитку нормативного регулювання правових підстав створення сім'ї, розкрито особливості правових підстав створення сім'ї як загалом, так і окремих їх видів (підрозділи 1.2, 2.2, 3.1–3.3). Використання герменевтичного методу дало змогу здійснити тлумачення змісту правових норм, понять, визначень і термінів, які використовувались у дослідженні (підрозділи 2.1–2.2, 3.1–3.3). Аксиологічний метод було застосовано в процесі дослідження особливостей окремих видів правових підстав створення сім'ї, а також при здійсненні правової характеристики сім'ї (підрозділи 2.1, 3.1–3.2). Метод системного аналізу використовувався при вивченні стану наукової розробки питання правових підстав створення сім'ї та здійсненні дослідження окремих їх видів як особливих правових явищ (підрозділи 1.1, 2.2, 3.1–3.3). Використання історичного методу було зумовлено необхідністю дослідження еволюції правового регулювання правових підстав створення сім'ї (підрозділ 1.2). Необхідність визначення змісту правових норм, які регулюють підстави створення сім'ї, зумовила застосовування формально-юридичного методу (підрозділи 2.2, 3.1–3.3). При здійсненні аналізу положень стосовно правового поняття сім'ї та правових підстав створення сім'ї в законодавстві країн-членів ЄС було використано порівняльно-правовий метод (підрозділи 2.1–2.2, 3.1–3.3). Задля формулювання понятійно-категоріального апарату щодо правових підстав створення сім'ї застосовувався логіко-семантичний метод (підрозділи 2.2, 3.1–3.3).

Наукова новизна одержаних результатів. Дисертація є комплексним монографічним науковим дослідженням правових підстав створення сім'ї за законодавством України та країн-членів ЄС, у якому сформульовано низку нових положень, висновків, пропозицій, які мають важливе значення для юридичної науки і практики, а саме:

вперше:

– визначено поняття правових підстав створення сім'ї: правові підстави створення сім'ї - це юридичні факти або сукупність юридичних фактів, з якими законодавство пов'язує виникнення або зміну в осіб правового статусу члена сім'ї та комплексу пов'язаних з таким статусом прав та обов'язків, законних інтересів і гарантій їх реалізації;

– обґрунтовано визначення правового статусу члена сім'ї як правового статусу особи, який обумовлює наявність в неї встановленої законодавством сукупності прав та обов'язків, законних інтересів та гарантій їх реалізації, пов'язаних з належністю особи до сім'ї;

– дано визначення сімейного права ЄС як наднаціонального сімейного права країн-членів ЄС, що визначає спільні принципи правового регулювання сімейних відносин та забезпечує єдиний підхід до вирішення питання належності особи до сім'ї в умовах природних відмінностей в регулюванні сімейних відносин національним правом країн-членів ЄС;

– сформульовано визначення сімейно-правового статусу як правового статусу особи, який обумовлює в неї наявність сукупності прав та обов'язків, законних інтересів та гарантій їх реалізації, встановлених сімейним законодавством;

– запропоновано теоретичне визначення зареєстрованого партнерства як союзу двох рівноправних та незалежних осіб різної або однієї статі, спрямованого на створення сім'ї та укладеного у встановленому законом порядку;

удосконалено:

– визначення сім'ї: сім'я – це створений на підставах, визначених законодавством, і заснований на повазі, любові та взаємопідтримці союз жінки та чоловіка, дітей, інших членів сім'ї, які проживають разом чи окремо, піклуються один про одного у повазі, дбають про матеріальне забезпечення один одного, дотримуються моральних засад суспільства та ведуть спільний побут;

– підхід до визначення належності дитини до сім'ї своїх батьків у разі позбавлення їх батьківських прав, у зв'язку з чим сформульовано зміни до абз. 3 ч. 4 ст. 3 Сімейного кодексу України, який необхідно викласти в такій редакції: «Дитина належить до сім'ї своїх батьків і тоді, коли спільно з ними не проживає, за виключенням випадків, коли батьків було позбавлено батьківських прав або при реєстрації дитиною шлюбу до досягнення нею повноліття»;

– підхід до термінології, що застосовується до відносин чоловіка та жінки, які проживають однією сім'єю без реєстрації шлюбу. Доведено доцільність використання термінів «фактичне подружжя», «фактичний шлюб», «фактичні шлюбні відносини», як таких, що повністю відповідають суті зазначених відносин;

дістали подальшого розвитку:

– періодизація історичного розвитку поняття сім'ї та визначено такі етапи: об'єднання осіб під владою домоволодики, коли основними підставами її створення були підстави виникнення цієї влади (насамперед - законне споріднення, шлюб, кровне споріднення); сім'я як сукупність двох союзів: шлюбного та союзу між батьками та дітьми (основною підставою створення сім'ї залишається шлюб, адже саме він має забезпечувати народження дітей); сім'я як принаймні один із союзів: шлюбний та/або союз між батьками та дітьми (шлюб та споріднення як підстави створення сім'ї мають однакове значення); розвиток альтернативних форм сімейного співжиття, заснованих на підставах, відмінних від шлюбу або споріднення (насамперед - зареєстроване партнерство, фактичний шлюб тощо);

– класифікація видів сімей. Зокрема, пропонується виділити дві групи сімей залежно від таких видів підстав їх створення: правові підстави створення сім'ї формального характеру (шлюб, зареєстроване партнерство, квазішлюбний зареєстрований союз (одностатевий шлюб), усиновлення, прийняття дитини в сім'ю за сімейними формами влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування (прийомна сім'я, дитячий будинок сімейного типу) та правові підстави

створення сім'ї фактичного характеру (споріднення, проживання однією сім'єю чоловіка та жінки, шлюб між якими не було зареєстровано);

– підхід до підстав припинення шлюбу. Визначено, що зміна статі одним із партнерів є підставою для зміни правової підстави створення сім'ї, що має наслідком припинення шлюбу. Запропоновано доповнити ст. 104 СК України частиною 5 такого змісту «5. У разі зміни статі одним із партнерів шлюб припиняється з дати видачі паспорта громадянина України, в якому визначено іншу стать»;

– визначення правової природи інституту зареєстрованого партнерства. Встановлено, що інститут зареєстрованого партнерства має розглядатися насамперед у контексті прав людини і не є суто сімейно-правовим інститутом, водночас він є однією з правових підстав створення сім'ї;

– позиція стосовно доцільності правового регулювання відносин чоловіка та жінки, які проживають однією сім'єю без реєстрації шлюбу; зокрема, обґрунтовано, що таке регулювання має здійснюватись виключно приватноправовим договором з можливістю його державної реєстрації;

– підхід до встановлених національним законодавством підстав створення сім'ї; зокрема після прийняття закону України «Про зареєстроване партнерство» пропонується конкретизувати правові підстави створення сім'ї шляхом встановлення їх вичерпного переліку.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що викладені в дисертаційній роботі положення, висновки і пропозиції використовуються та можуть бути використані в:

– *науково-дослідній сфері* – під час проведення подальших досліджень правових підстав створення сім'ї за законодавством України та країн-членів ЄС;

– *законотворчій роботі* – при розробці змін до цивільного та сімейного законодавства України, пов'язаних зі встановленням правових підстав створення сім'ї;

– *правозастосовній діяльності* – в судовій та юридичній практиці при формуванні правових позицій у справах стосовно правових підстав створення сім'ї за законодавством України (акт впровадження Управління у справах культури, спорту, сім'ї та молоді Ужгородської міської ради від 17.10.2017 р.);

– *навчально-методичній роботі* – при підготовці лекцій, методичних рекомендацій і дидактичних матеріалів з навчальних дисциплін «Цивільне право», «Сімейне право», «Міжнародне сімейне право», «Право Європейського Союзу», а також під час проведення занять за відповідними дисциплінами (акт впровадження Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого від 10.11.2017 р., акт впровадження Ужгородського національного університету від 18.09.2017).

Апробація результатів дисертації. Результати дослідження доповідалися й обговорювалися на засіданнях кафедри цивільного права та процесу Ужгородського національного університету, де була виконана дисертація, а також були оприлюднені на таких наукових заходах: Міжнародна наукова конференція «Римське право і сучасність (Шерешевські читання)» (м. Одеса, 4 грудня 2010 р.); Міжнародна наукова конференція «Римське право і сучасність (Шерешевські читання)» (м. Одеса, 11 травня 2012 р.); Міжнародна наукова конференція «П'ятнадцяті осінні юридичні читання» (м. Хмельницький, 21-22 жовтня 2016 р.); ІХ Міжнародна науково-практична конференція «Закарпатські правові читання» (м. Ужгород, 20-22 квітня 2017 р.);

Міжнародна наукова конференція «Верховенство права та правова держава» (м. Ужгород, 15-16 вересня 2017 р.).

Публікації. Основні теоретичні й практичні результати дисертаційного дослідження викладено в дванадцяти наукових публікаціях, з яких п'ять статей опубліковано у наукових фахових виданнях України, дві статті – у наукових виданнях інших держав, а також п'ять тез доповідей на конференціях.

Структуру дисертації побудовано відповідно до мети, завдань та предмета дослідження. Дисертація складається із вступу, трьох розділів, які включають сім підрозділів, висновків, списку використаних джерел (219 найменувань на 20 сторінках) та трьох додатків (на 5 сторінках). Загальний обсяг дисертації становить 198 сторінок, з них основного тексту – 172 сторінки.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність обраної теми дисертації, зазначено зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, визначено мету та завдання дослідження, його об'єкт і предмет, конкретизовано методи наукового дослідження, розкрито наукову новизну одержаних результатів, показано їх практичне значення, наведено дані про апробацію результатів дослідження та кількість публікацій.

Розділ 1 «Теоретико-правові та методологічні засади дослідження правових підстав створення сім'ї за законодавством України та країн-членів ЄС» складається з двох підрозділів, у яких досліджується стан наукової розробки питання правових підстав створення сім'ї за законодавством України та країн-членів ЄС, визначається методологія дослідження питання правових підстав створення сім'ї за законодавством України та країн-членів ЄС, а також вивчається становлення і розвиток правового регулювання підстав створення сім'ї за законодавством України та країн-членів ЄС.

Підрозділ 1.1 «Стан наукової розробки питання правових підстав створення сім'ї за законодавством України та країн-членів ЄС і методологія дослідження» присвячений загальному аналізу наукових праць із теми дисертації. Зазначається відсутність у сучасній правовій науці України комплексних монографічних досліджень, присвячених питанню правових підстав створення сім'ї.

Вказується, що науковим підґрунтям даного дослідження стали праці як вітчизняних, так і зарубіжних науковців, що стосуються різних аспектів, пов'язаних з правовими підставами створення сім'ї, та виділяються наукові доробки за кількома напрямками: наукові дослідження, присвячені питанню юридичних фактів у сімейному праві в цілому; праці, у яких розглядаються окремі підстави створення сім'ї; дослідження, у яких приділено значну увагу питанням поняття «сім'я» та «члени сім'ї». В окрему групу виділяються наукові праці, що стосуються правового регулювання сімейних відносин у зв'язку з євроінтеграційними процесами, у тому числі присвячені створенню європейського сімейного права. Звертається увага також на наукові праці, пов'язані з історією питання встановлення правових підстав створення сім'ї у сімейному праві.

Визначається методологія дослідження, до якої увійшли філософські, загальнонаукові та спеціально-наукові методи наукового пізнання. Зазначається, що всі

методи було застосовано в їх сукупності та виходячи з конкретних завдань дослідження.

У підрозділі 1.2 «Становлення та розвиток правового регулювання підстав створення сім'ї за законодавством України та країн-членів ЄС» здійснюється дослідження генезису правових підстав створення сім'ї за законодавством України та країн-членів ЄС. Визначаються різні аспекти інституту сім'ї в житті людини. Наголошується, що сім'я належить до найдавніших та найстійкіших суспільно-правових інститутів, а правове регулювання сімейних відносин неодмінно стикається з багатоплановістю інституту сім'ї, у якому тісно переплітаються культурні, звичаєві, моральні, релігійні, психологічні та інші аспекти, без урахування яких правове регулювання сімейних відносин ніколи не буде ефективним.

Робиться висновок, що протягом історичного розвитку поняття сім'ї зазнає трансформації, що впливає також і на зміну ролі різних підстав її створення. На підставі аналізу юридичної літератури та законодавчих джерел виокремлюються чотири базові етапи розвитку поняття сім'ї та зміни підстав її створення: об'єднання осіб під владою домоволодики, коли основними підставами її створення були підстави виникнення цієї влади (насамперед - законне споріднення, шлюб, кровне споріднення); сім'я як сукупність двох союзів: шлюбного та союзу між батьками та дітьми (основною підставою створення сім'ї залишається шлюб, адже саме він має забезпечувати народження дітей); сім'я як принаймні один з союзів: шлюбний та/або союз між батьками та дітьми (шлюб та споріднення як підстави створення сім'ї мають однакове значення); розвиток альтернативних форм сімейного співжиття, заснованих на підставах, відмінних від шлюбу або споріднення (насамперед, зареєстроване партнерство, фактичний шлюб тощо).

Приділяється увага дослідженню регулювання підстав створення сім'ї в праві ЄС. Пропонується визначення сімейного права ЄС як наднаціонального сімейного права країн-членів ЄС, що визначає спільні принципи правового регулювання сімейних відносин та забезпечує єдиний підхід до вирішення питання належності особи до сім'ї в умовах природних відмінностей в регулюванні сімейних відносин національним правом країн-членів ЄС.

Розділ 2 «Загальна характеристика правових підстав створення сім'ї за законодавством України та країн-членів ЄС» складається з двох підрозділів, які присвячено характеристиці поняття сім'ї в законодавстві України та країн-членів ЄС і визначенню поняття та видів правових підстав створення сім'ї за законодавством України та країн-членів ЄС.

У підрозділі 2.1 «Поняття сім'ї в законодавстві України та країн-членів ЄС» вказується, що хоча поняття сім'ї неодноразово ставало предметом наукових публікацій та дискусій, тема дослідження вимагає ще раз звернутися до цього питання, адже неможливо розглядати підстави створення сім'ї, не з'ясувавши самого її поняття. Зазначається, що поняття сім'ї практично завжди розглядається крізь призму не лише правового, а й соціологічного її розуміння. Звертається увага на те, що хоча поняття «сім'я» та «члени сім'ї» широко застосовуються у праві в цілому і практично неможливо відшукати галузь національного законодавства, в якій би не використовувалось поняття сім'ї та членів сім'ї, самого поняття сім'ї національне законодавство України не містить. Не містять його і відповідні міжнародні угоди та

досліджене автором законодавство країн-членів ЄС. Звертається увага на питання доцільності запровадження єдиного законодавчого визначення поняття сім'ї та розглядаються існуючі позиції до вирішення цієї проблеми. У контексті поняття сім'ї розглядаються також підходи щодо визначення членів сім'ї.

Вказується, що юридична література не дає однозначної відповіді на питання, що вважати сім'єю і яке визначення має бути взято за основу та яким критерієм воно має відповідати. Висловлюється позиція, що правовий підхід до розуміння сім'ї має бути більш прагматичним, для цього необхідно дати відповідь, з якою метою спільність осіб визнається в праві сім'єю, а особи набувають статусу членів сім'ї. Робиться висновок, що у цьому випадку йдеться про досить обмежене коло питань. По-перше, це наявність взаємних прав та обов'язків. Зазначені права та обов'язки щодо кожного члена сім'ї достатньо чітко визначені сімейним законодавством. Другий аспект - цивільно-правовий. Тут йдеться насамперед про спадкування, право на проживання в житловому приміщенні, яке належить одному з членів сім'ї, та окремі аспекти виникнення права спільної власності. Якщо спадкове право досить чітко визначає черговість спадкування, то ст. 405 Цивільного кодексу України згадує членів сім'ї власника житла, жодним чином не уточнюючи, хто до них належить. Якщо стосовно подружжя, батьків та дітей питань не виникає, то в разі, коли йдеться про інших осіб, пов'язаних відносинами споріднення, то доцільно включити до сімейного законодавства вказівку на те, що вони вважаються сім'єю лише за умови постійного спільного проживання.

Пропонується уточнити положення національного законодавства України стосовно належності дитини до сім'ї своїх батьків, а саме абз. 3 ч. 2 ст. 3 СК України «Дитина належить до сім'ї своїх батьків і тоді, коли спільно з ними не проживає» доповнити словами: «за виключенням випадків, коли батьків було позбавлено батьківських прав або при реєстрації дитиною шлюбу до досягнення нею повноліття».

Пропонується визначення сім'ї як створеного на підставах, визначених законодавством, союзу жінки та чоловіка, дітей, інших членів сім'ї, які проживають разом чи окремо, піклуються один про одного у повазі, дбають про матеріальне забезпечення один одного, дотримуються моральних засад суспільства та ведуть спільний побут.

Розглядаються підходи до визначення сім'ї, що містяться в законодавстві України, країн-членів ЄС (Німеччини, Франції, Польщі та Угорщини) та відповідних міжнародних угодах. Зазначається відсутність у розглянутих нормативно-правових актах визначення сім'ї, проте звертається увага на значну кількість деклараційних положень, які визначають значення сім'ї у суспільстві. Робиться висновок, що оскільки сім'я не виступає окремим суб'єктом права, це робить недоцільним пошук єдиного правового визначення сім'ї, тоді як питання належності особи до сім'ї має конкретні правові наслідки.

Підрозділ 2.2 «Поняття та види правових підстав створення сім'ї за законодавством України та країн-членів ЄС» присвячений розробці теоретичних засад визначення та характеристики поняття «правові підстави створення сім'ї». Вказується на те, що поняття сім'ї є спірним в юридичній літературі і або не міститься в законодавстві, або має деклараційний характер. Чіткішими, хоча теж не завжди однозначними, є встановлені законодавством підстави створення сім'ї. Саме виходячи з наявності або відсутності таких підстав можна зробити висновок про належність

особи до сім'ї. Зазначається, що наявність при створенні певної спільноти осіб правових підстав створення сім'ї обумовлює виникнення у них певного правового статусу. На основі аналізу норм національного законодавства робиться висновок про необхідність розрізняти статус члена сім'ї як правовий статус особи, який обумовлює наявність в неї встановлених законодавством сукупності прав та обов'язків, законних інтересів та гарантій їх реалізації, пов'язаних з належністю особи до сім'ї, та сімейно-правовий статус як правовий статус особи, який обумовлює в неї наявність сукупності прав та обов'язків, законних інтересів та гарантій їх реалізації, встановлені СК України. Пропонується таке визначення правових підстав створення сім'ї: це юридичні факти або сукупність юридичних фактів, з якими законодавство пов'язує виникнення або зміну в осіб статусу члена сім'ї та комплексу пов'язаних з таким статусом прав та обов'язків, законних інтересів та гарантій їх реалізації.

Наголошується на необхідності конкретизації правових підстав створення сім'ї.

Визначаються підстави створення сім'ї за законодавством України та за законодавством країн-членів ЄС. Пропонується виділити дві групи правових підстав створення сім'ї: правові підстави створення сім'ї формального характеру (шлюб, зареєстроване партнерство, квазішлюбний зареєстрований союз (одностатевий шлюб), усиновлення, прийняття дитини в сім'ю за сімейними формами влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування (приймна сім'я, дитячий будинок сімейного типу) та правові підстави створення сім'ї фактичного характеру (споріднення, проживання однією сім'єю чоловіка та жінки, шлюб між якими не було зареєстровано).

Розділ 3 «Окремі правові підстави створення сім'ї за законодавством України та країн-членів ЄС» містить три підрозділи, у яких досліджується шлюб як підстава створення сім'ї за законодавством України та країн-членів ЄС; надається характеристика інституту зареєстрованого партнерства та фактичним шлюбним відносинам як підставам створення сім'ї за законодавством України та країн-членів ЄС.

У підрозділі 3.1 «Шлюб як підстава створення сім'ї за законодавством України та країн-членів ЄС» вказується, що шлюб посідає перше і основне місце серед підстав створення сім'ї. Значну увагу присвячено теоретичному розумінню шлюбу, а також його правовому регулюванню за законодавством України та країн-членів ЄС (Німеччини, Франції, Польщі та Угорщини). Зазначається, що розуміння та правове регулювання шлюбу як підстави створення сім'ї в Україні та законодавстві країн-членів ЄС не має істотних відмінностей, що значною мірою зумовлюється тим, що таке регулювання значною мірою зумовлюється рецепцією положень римського приватного права. Звертається увага на те, що такі ознаки шлюбу, як поєднання чоловіка та жінки і спрямованість на виконання репродуктивної функції, є сьогодні найбільш уразливими і поступово замінюються ознаками, притаманними підходу, коли шлюб розглядається як засіб задоволення насамперед потреб індивіда, ніж надіндивідуальних потреб сім'ї, роду, людства.

Підкреслюється, що традиційний інститут шлюбу виходить з розуміння шлюбу як поєднання життя чоловіка і жінки з метою створення сім'ї та продовження роду. Водночас немає сенсу уточнювати, що саме є основою такого поєднання (догвір, союз, партнерство тощо), оскільки підходи до цього питання змінювалися в часовому та просторовому аспекті, а сьогодні єдиного підходу взагалі немає.

Вказується на те, що шлюб між особами однієї статі за законодавством України неможливий в принципі, оскільки це буде суперечити національній концепції шлюбу. У зв'язку з цим вказується, що в разі нерозірвання шлюбу самими сторонами він має вважатися припиненим з дати отримання стороною, що змінила стать, відповідних документів (паспорта громадянина України, в якому буде зазначена інша стать). Для цього пропонується доповнити ст. 104 СК України частиною 5 такого змісту «5. У разі зміни статі одним із партнерів шлюб припиняється з дати видачі паспорта громадянина України, в якому визначено іншу стать».

Якщо після припинення шлюбу партнери продовжують сімейне співжиття, то підставою створення такої сім'ї буде вже інша підстава - «що не суперечить закону». Але вказується, що така зміна підстав створення сім'ї буде певним чином примусовою. Крім того, такий підхід не вирішує проблеми, оскільки, по-перше, припинення шлюбу припиняє відповідні права та обов'язки, чого сторони не бажали і, таким чином, це робиться всупереч їх волі. По-друге, до прийняття відповідного закону про зареєстроване партнерство вони не мають можливості врегулювати свої відносини іншим чином, ніж за допомогою цивільно-правового договору, а у спадкових відносинах – за допомогою заповіту. Проте це не вирішує весь спектр проблем, зокрема, наприклад, що стосується права на утримання.

У підрозділі 3.2 *«Інститут зареєстрованого партнерства як правова підстава створення сім'ї у країнах-членах ЄС та перспектива його запровадження в Україні»* здійснюється правова характеристика такого невідомого національному законодавству України, але поширеного в країнах-членах ЄС правового інституту як зареєстроване партнерство. Зазначається, що з посиленням євроінтеграційних процесів проблема визнання шлюбними або сімейними відносин, заснованих на різних, відмінних від шлюбу, підставах, набула особливої актуальності.

Зауважується, що інститут зареєстрованого партнерства є одним з поширених у країнах-членах ЄС правових інститутів, пов'язаних з сімейним правом. Він був запроваджений та закріплений на законодавчому рівні в окремих європейських країнах наприкінці минулого століття як відповідь на поширення в суспільстві сімейних відносин між чоловіками та жінками без офіційного укладення шлюбу, а також між особами однієї статі, які у той час в принципі не могли укласти шлюб або легалізувати свої стосунки у будь-який інший спосіб. Звертається увага на те, що відносно останньої категорії інститут зареєстрованого партнерства надав можливість державам забезпечити компроміс між неготовністю суспільства до сприйняття одностатевих шлюбів та необхідністю забезпечити права осіб однієї статі, не пов'язаних спорідненням, які перебували у фактично сімейних відносинах.

Доводиться, що інститут зареєстрованого партнерства має розглядатися насамперед у контексті прав людини і не є суто сімейно-правовим інститутом. Водночас при дослідженні правових підстав створення сім'ї його розгляд є доцільним і навіть необхідним, оскільки зареєстроване партнерство є однією з поширених у країнах ЄС підстав створення сім'ї.

Вказується на те, що хоча зареєстроване партнерство з позиції сімейного права слід розглядати саме як підставу створення сім'ї, проте його не можна прирівнювати до шлюбу або фактичних шлюбних відносин.

Акцентується увага на тому, що термін «zareєстроване партнерство» слід розглядати як об'єднуюче поняття для різних видів такого партнерства.

Пропонується авторське визначення zareєстрованого партнерства як союзу двох рівноправних та незалежних осіб різної або однієї статі, спрямованого на створення сім'ї та укладеного у встановленому законом порядку.

Визначаються перспективи впровадження інституту zareєстрованого партнерства до національного законодавства України.

У підрозділі 3.3 «Фактичні шлюбні відносини як підстава створення сім'ї за законодавством України та країн-членів ЄС» розглядаються питання, пов'язані з такою поширеною підставою створення сім'ї, як проживання однією сім'єю чоловіка та жінки, шлюб між якими не zareєстрований (фактичний шлюб або конкубінат). Вказується, що незалежно від того, чи йдеться про різностатевих або одностатевих партнерів, шлюб у законодавстві України та законодавстві країн-членів ЄС вимагає надання йому певної форми, що розглядається як конститутивна ознака шлюбу. Іншим варіантом надання відносинам форми, визнаної законом, є zareєстроване партнерство. Саме відсутність конститутивної ознаки за наявності інших дає змогу виділити такий вид шлюбних відносин, як проживання однією сім'єю жінки та чоловіка без реєстрації шлюбу.

Окрема увага приділяється питанню термінології. Звертається увага на те, що сталим терміном для позначення такого виду відносин став термін «цивільний» або «громадянський» шлюб і зазначається, що цей термін не відповідає сутності цих відносин, оскільки «цивільний» або «громадянський» шлюб історично використовується для позначення шлюбу, який було zareєстровано світською владою. Вказується на доцільність використання термінів «фактичне подружжя», «фактичний шлюб», «фактичні шлюбні відносини», як таких, що повністю відповідають суті зазначених відносин.

На підставі аналізу національного законодавства України робиться висновок, що фактичні шлюбні відносини є підставою створення сім'ї.

Водночас звертається увага на те, що практична реалізація положень законодавства щодо фактично подружжя часто буває ускладненою у зв'язку з неформальним характером відносин, що потребує окремого доведення факту створення сім'ї за цією підставою.

Звертається увага, що за законодавством України так саме вже сьогодні немає жодних перешкод у врегулюванні відносин фактичного подружжя договором. Єдина вимога – зміст цього договору не повинен суперечити вимогам СК України, інших законів України та моральним засадам суспільства. Обґрунтовується доцільність запровадження можливості державної реєстрації такого договору.

Слід зазначити, що законодавство переважної більшості країн-членів ЄС йде саме цим шляхом і відносини фактичного подружжя врегульовуються звичайним приватноправовим договором. Наголошується на тому, що такий підхід є найбільш обґрунтованим. Мотиви, з яких особи не бажають укладати шлюб, можуть бути різними, але це не означає обов'язок держави «підлаштовуватись» під кожен з них. Сьогодні в Україні існує інститут шлюбу та обговорюється питання про запровадження інституту zareєстрованого партнерства. Щодо фактичних шлюбних відносин, вони тому і є фактичними, що не фіксуються державою і, відповідно, не мають створювати

інших прав та обов'язків ніж ті, що сторони визначили для себе у приватному порядку, що може бути зафіксовано в такому саме приватноправовому договорі. Небажання сторін або однієї з них укласти такий договір свідчить імовірніше про відсутність саме сімейних відносин, оскільки такі відносини передбачають певний рівень довіри та взаємної турботи, і є імовірніше приводом замислитись про доцільність їх продовження, ніж про доцільність спроб держави створити ілюзію наявності шлюбу для однієї зі сторін.

ВИСНОВКИ

1. Питання правових підстав створення сім'ї до сьогодні не ставало предметом окремого наукового дослідження. Водночас аналіз наукової літератури дає можливість визначити кілька напрямів наукових досліджень, пов'язані з цим питанням: юридичні факти в сімейному праві; поняття сім'ї та членів сім'ї в сімейному праві; окремі правові підстави створення сім'ї, насамперед – шлюб; історичні питання створення сім'ї. До актуальних питань сучасності, пов'язаних із темою дослідження, слід віднести питання, пов'язані з гармонізацією національних законодавств країн-членів ЄС та України у сфері правового регулювання сімейних відносин та питання створення сімейного права ЄС, яке може бути визначено як наднаціональне сімейне право країн-членів ЄС, що визначає спільні принципи правового регулювання сімейних відносин та забезпечує єдиний підхід до вирішення питання належності особи до сім'ї в умовах природних відмінностей в регулюванні сімейних відносин національним правом країн-членів ЄС.

2. Сім'я є суспільним утворенням, яке дає змогу створити найоптимальніші умови для відтворення людини: народження дитини, догляду за нею, виховання, навчання. Трансформація сім'ї як соціального інституту та зміна правового регулювання сімейних відносин відбувалися доволі повільно, водночас можна зазначити окремі «ключові» точки її переходу на принципово іншій рівень. До найбільш глобальних переходів, що відбулися до часів античності, можна віднести перехід від матріархальної до патріархальної сім'ї та від полінуклеарної до мононуклеарної.

Трансформація підстав створення сім'ї проходить чотири базові етапи: створення сім'ї на підставі відносин влади; створення сім'ї на підставі існування одночасно двох союзів: шлюбного та союзу між батьками та дітьми; створення сім'ї на підставі принаймні одного з союзів: шлюбного або споріднення (союз між батьками та дітьми); розвиток альтернативних форм сімейного співжиття і, відповідно, визнання альтернативних підстав створення сім'ї (zareєстроване партнерство, фактичний шлюб тощо).

3. Сім'єю є створений на підставах, визначених законодавством, союз жінки та чоловіка, дітей, інших членів сім'ї, які проживають разом чи окремо, піклуються один про одного у повазі, дбають про матеріальне забезпечення один одного, дотримуються моральних засад суспільства та ведуть спільний побут.

Сім'я не є окремим суб'єктом права, що робить недоцільним пошук єдиного правового визначення сім'ї, тоді як питання належності особи до сім'ї має конкретні правові наслідки. До таких, що можуть бути врегульовані нормами права, належать насамперед майнові права та обов'язки особи, що впливають з факту її належності до

сім'ї. Причому тут слід зауважити, що коли йдеться саме про сімейні правовідносини, обсяг цих прав та обов'язків буде залежати від конкретного сімейно-правового статусу особи (зокрема чоловік/дружина; жінка та чоловік, що проживають однією сім'єю без реєстрації шлюбу; мати, батько, дитина тощо).

4. З точки зору права належність особи до сім'ї, тобто визнання її членом сім'ї, означає виникнення у неї певного комплексу сімейних прав та обов'язків. Таким чином, йдеться про правовий статус члена сім'ї. Статус члена сім'ї може бути визначений як правовий статус особи, який обумовлює наявність в неї встановлених законодавством сукупності прав та обов'язків, законних інтересів та гарантій їх реалізації, пов'язаних з належністю особи до сім'ї. Такі права та обов'язки можуть мати не лише сімейно-правовий, а й цивільно-правовий, житлово-правовий тощо характер.

Сімейно-правовий статус – це правовий статус особи, який обумовлює в неї наявність сукупності прав та обов'язків, законних інтересів та гарантій їх реалізації, встановлених СК України. Сімейно-правовий статус є додатковим: дружина/чоловік; батько, мати/дитина; брат/сестра тощо. Наявність сімейно-правового статусу не завжди означає наявність також статусу члена сім'ї.

Правові підстави створення сім'ї – це юридичні факти або сукупність юридичних фактів, з якими законодавство пов'язує виникнення або зміну в осіб статусу члена сім'ї та комплексу пов'язаних з таким статусом прав та обов'язків, законних інтересів та гарантій їх реалізації.

5. Спірний характер та неможливість надання єдиного визначення поняття сім'ї в законодавстві зумовлює необхідність чіткого визначення підстав створення сім'ї. Саме підстави створення сім'ї, що встановлюються сімейним законодавством, мають слугувати основою для визначення наявності в особі статусу члена сім'ї і наявності в неї відповідних, пов'язаних з цим статусом, прав і обов'язків.

Крім того, потребує уточнення положення СК України стосовно «інших підстав створення сім'ї, які не суперечать закону та моральним засадам суспільства». Вбачається доцільним вилучити це положення після прийняття Верховною Радою України закону про легалізацію зареєстрованого цивільного партнерства для різностатевих і одностатевих пар.

6. Основною підставою створення сім'ї є шлюб. Найгострішим питанням сучасності є ставлення законодавців різних країн до фізіологічної ознаки шлюбу та спроби відходу від його споконвічного розуміння як союзу чоловіка та жінки. В інших аспектах розуміння та правове регулювання шлюбу як підстави створення сім'ї в Україні та законодавстві країн-членів ЄС не має істотних відмінностей.

7. Інститут зареєстрованого партнерства є невизначеною національному законодавству, але поширеною у праві країн-членів ЄС підставою створення сім'ї.

Інститут зареєстрованого партнерства не є суто сімейно-правовим інститутом і має розглядатися насамперед у контексті статевих прав людини. Інститут зареєстрованого партнерства є окремим правовим інститутом та окремою підставою створення сім'ї і він не має прирівнюватись до шлюбу або фактичних шлюбних відносин.

Зареєстроване партнерство може бути визначене як союз двох рівноправних та незалежних осіб різної або однієї статі, спрямований на створення сім'ї та укладений у встановленому законом порядку.

8. Збереження інституту фактичних шлюбних відносин в національному законодавстві України є недоцільним оскільки, по-перше, реалізація законодавчих положень стосовно фактичного подружжя потребує окремого доведення існування самих сімейних відносин і, по-друге, доцільним і сучасним є підхід, за яким такі відносини мають врегульовуватись приватноправовим договором з можливістю його державної реєстрації.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ:

1. Ревуцька І.Е. Режим окремого проживання подружжя. Науковий вісник Ужгородського університету. Серія Право. 2010. № 14. Т 2. С. 274-277.
2. Ревуцька І.Е. Поняття шлюбу в теорії сімейного права та за законодавством України та країн – членів ЄС: сучасні тенденції. Науковий вісник міжнародного гуманітарного університету. Серія «Юриспруденція». 2017. № 27. С. 64-68.
3. Ревуцька І.Е. До питання поняття сім'ї в теорії сімейного права та за законодавством України та країн – членів ЄС. Науковий вісник Ужгородського університету. Серія Право. 2017. № 46. С. 59-62.
4. Ревуцька І.Е. Підстави створення сім'ї за законодавством України: Спірні питання. Науково-інформаційний вісник Івано–Франківського університету права імені короля Данила Галицького: журнал. Серія право. 2017. № 3 (15). С. 210-214.
5. Ревуцька І.Е. Поняття підстав створення сім'ї: спроба формування визначення. Часопис цивілістики. 2017. № 25. С. 79-83.
6. Ревуцкая И.Э. Зарегистрированное партнерство как основание создания семьи в законодательстве стран-членов Европейского Союза. Журнал «Leges et Viata» Respublica Moldova. 2017. № 9 (309). С. 102-105.
7. Ревуцька І.Е. «Інші» підстави створення сім'ї. Visegrad Journal on Human Rights. 2017. P. 1. № 1. pg. 97-100.
8. Ревуцька І.Е. Правова характеристика наслідків застосування режиму окремого проживання подружжя. Римське право і сучасність (Шерешевські читання): матеріали Міжнародної наукової конференції, 4 груд. 2010 р., Одеса. Ч. 1. Ред.: Є.О. Харитонов; Нац. ун-т «Одес. юрид. акад.», Нац. акад. прав. наук України, Півд. регіон. центр, Ужгород. нац. ун-т. Одеса: Фенікс. 2010. С. 162-166.
9. Ревуцька І.Е. Особливості укладення шлюбу з іноземним елементом. Римське право і сучасність (Шерешевські читання): матеріали Міжнародної наукової конференції, 11 травня 2012 р., Одеса. Ч. 1. За заг. ред.: Є.О. Харитонов; Нац. ун-т «Одес. Юрид. акад.», Нац. акад. прав. Наук України, Півд. регіон. центр, Ужгород. нац. ун-т. Ужгород: Говерла. 2012. С. 107-109.
10. Ревуцька І.Е. Поняття сім'ї в угорському законодавстві. Актуальні проблеми юридичної науки: збірник тез Міжнародної наукової конференції «П'ятнадцяті осінні юридичні читання» (м. Хмельницький 21-22 жовтня 2016 р.). Хмельницький: Хмельницький університет управління та права. 2016. С. 142-144.
11. Ревуцька І.Е. Спірні питання створення сім'ї за законодавством України. Матеріали міжнародної наукової конференції «Верховенство права та правова держава» (м. Ужгород, 15-16 вересня 2017 р.). С. 77-79.

12. Ревуцька І.Е. Моральність та моральні засади в сімейному праві. Закарпатські правові читання. Матеріали ІХ Міжнародної науково-практичної конференції (20-22 квітня 2017 р., м. Ужгород). Ужгородський національний університет. За заг. ред. В.І. Смоланки, О.Я. Рогача, Я.В. Лазура. Ужгород: ТОВ «РІК-У». 2017. Т. 2. С.263-266.

АНОТАЦІЯ

Ревуцька І.Е. Правові підстави створення сім'ї за законодавством України та країн-членів ЄС: порівняльно-правова характеристика. – *На правах рукопису.*

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.03 – цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право. – Приватний вищий навчальний заклад Університет Короля Данила, Івано-Франківськ, 2018.

Дисертація є першим у вітчизняній науці цивільного права спеціальним комплексним дослідженням правових підстав створення сім'ї. Вивчено стан наукової розробки питання правових підстав створення сім'ї, досліджено процес становлення та розвитку регулювання правових підстав створення сім'ї в законодавстві України та законодавстві країн-членів ЄС. Здійснено загальну характеристику поняття сім'ї, члена сім'ї. Розглянуто правові підстави створення сім'ї, запропоновано поняття правових підстав створення сім'ї та здійснено їх класифікацію.

Окрему увагу приділено таким правовим підставам створення сім'ї як шлюб, зареєстроване партнерство та фактичні шлюбні відносини.

Сформульовано науково обґрунтовані пропозиції щодо внесення змін до законодавства України з метою його вдосконалення.

Ключові слова: сім'я, шлюб, зареєстроване партнерство, фактичні шлюбні відносини, підстави створення сім'ї.

АННОТАЦИЯ

Ревуцкая И.Е. Правовые основания создания семьи по законодательству Украины и стран-членов ЕС: сравнительно-правовая характеристика. – *На правах рукописи.*

Диссертация на соискание научной степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.03 – гражданское право и гражданский процесс; семейное право; международное частное право. – Частное высшее учебное заведение Университет Короля Даниила, Ивано-Франковск, 2018.

Диссертация является первым в отечественной науке гражданского права специальным комплексным исследованием правовых оснований создания семьи по законодательству Украины и стран-членов ЕС.

Изучено состояние научной разработки вопроса правовых оснований создания семьи, исследован процесс становления и развития регулирования правовых оснований создания семьи в законодательстве Украины и законодательстве стран-членов ЕС. Осуществлена общая характеристика понятия семьи. Рассмотрены правовые основания создания семьи, предложено понятие правовых оснований создания семьи и осуществлена их классификация. Исследованы пробелы в законодательстве, которые касаются правовых оснований создания семьи.

Особое внимание уделено таким правовым основаниям создания семьи как брак, зарегистрированное партнерство и фактические брачные отношения.

Подчеркивается, что традиционный институт брака исходит из понимания брака как сочетания жизни мужчины и женщины с целью создания семьи и продолжения рода. В то же время нет смысла уточнять, что именно является основой этого объединения (договор, союз, партнерство и т.д.), поскольку подходы к этому вопросу менялись во временном и пространственном аспекте, а сегодня единого подхода вообще нет.

Указывается на то, что брак между лицами одного пола в соответствии с законодательством Украины невозможен в принципе, поскольку это противоречит национальной концепции брака.

Определяются основания создания семьи по законодательству Украины и по законодательству стран-членов ЕС. Предлагается выделить две группы правовых оснований создания семьи: правовые основания создания семьи формального характера (брак, зарегистрированное партнерство, квазибрачный зарегистрированный союз (однополый брак), усыновление, принятие ребенка в семью по семейным формам устройства детей-сирот и детей, лишенных родительской опеки (семья, детский дом семейного типа) и правовые основания создания семьи фактического характера (родства, проживания одной семьей мужчины и женщины, брак между которыми не был зарегистрирован). Сформулированы научно обоснованные предложения по внесению изменений в законодательство Украины с целью его совершенствования.

Ключевые слова: семья, брак, зарегистрированное партнерство, фактические брачные отношения, основания создания семьи.

SUMMARY

Revutska I.E. Legal grounds for creating a family under the legislation of Ukraine and EU member states: comparative legal characteristic. – On the rights of the manuscript.

Dissertation on the acquisition of scientific degree of candidate of legal sciences in speciality 12.00.03 – civil law and civil procedure; family law; international private law. – Private higher education institution King Danylo University, Ivano-Frankivsk, 2018.

The thesis is the first in the national science of civil law special comprehensive study of the legal basis for the creation of a family. The state of scientific development of the legal basis for the creation of the family was studied, the process of formation and development of regulation of the legal grounds for the creation of a family in the legislation of Ukraine and legislation of the EU member states was researched. The general description of the concept of a family is carried out. The legal grounds for creating a family are considered, the concept of legal grounds for creating a family and their classification are proposed.

Particular attention is paid to such legal grounds for the creation of a family as marriage, registered partnership and actual marriage relations.

The scientifically grounded proposals for amending the legislation of Ukraine in order to improve it are formulated.

Keywords: family, marriage, registered partnership, actual marriage relations, grounds for creating a family.